

1986-05-05

OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I NORRBOTTENS LÄN
BD 5.0 PITEÄLVEN

<u>Karta:</u> 24L SV 24K SO, NO 25K SV, SO, 25J SO, SV, NV, 25I, 26I, 26H, 27H, 27G	<u>Läge:</u>	<u>Area:</u> 155 000 ha varav ha land och ha vatten
--	--------------	---

Naturgeografisk region: 36 a, 33 h, 32 c, 30 b, 29 b

Landskapsformer: Se resp delsträcka

Terrängformer: Se resp delsträcka.

Vegetationstyper: Se resp delsträcka

Intresseaspekter (ej rangordnade): B E F G H K L S Z O

Urvalskriterier (förutsättningar för områdets naturvärde):

- A Framstående exempel på storälv med pågående fluviala processer i en älvdal som under landisavsmältningen framburit mycket stora mängder vatten och material.
- B Opåverkad vattenregim förutom nedströms Sikfors samt opåverkade fjäll och urskogsområden.
- C Sårbara och hotade naturtyper och arter.
- D Vissa delområden hyser en rik flora och fauna.
- E Spektakulära landskapsavsnitt i älvdalen som t ex Storforsen och Trollforsen.

Förutsättningar för att områdets naturvärde skall bibehållas:

Älvens naturliga vattenregim och urskogsområdena bevaras opåverkande. Skogsbruk bedrivs med stor naturvårdshänsyn.

Områdets värden kan reduceras av bl a dämning, vattenståndsreglering, vattenavledning och -bortledning, dikning, kalavverkning, förorenande utsläpp.

Planering och säkerställande:

Piteälven är skyddad mot vattenkraftsutbyggnad enligt förslag till naturresurslag.

Naturreservat finns för Storforsen, Domänreservat för Apmoområdet, Övre Piteälven ingår i obrutet fjällområde.

1986-05-05

BD 5.0

Området berör område av riksintresse för friluftsliv nr F1 och F6och område av riksintresse för kulturminnesvård nrOmrådet ansluter till riksobjekt BD 2Områdets huvuddrag:

Piteälven är en fjällälv med karaktär av vildmarksälv. Den rinner upp i södra Lapplands fjälltrakter och mynnar i Bottenviken, vid Piteå, i södra Norrbotten. Piteälven skiljer sig i flera avseenden från övriga norrländska storälvar. Den hör till de mindre vad beträffar vattenföring och avrinningsområdets storlek. Området är relativt smalt, och det finns få större bivattendrag. Ända ner till Storforsen ligger älvloppet högre än hos flertalet andra storälvar på motsvarande avstånd från kusten.

Älvsträckan inom fjällområdet är med sin öppna dalgång av stort intresse. Ett särdrag är den stora utbredningen av kalt berg som är unik för Piteälven. Pieskehaures sandur, dalens trappstegsmorfologi och Tjeggelvas överskjutningsskållor med tillhörande brantformer är de viktigaste enskilda objekten. Landskapsbilden har i vissa avsnitt betydande skönhetsvärden, särskilt vid Tjeggelvas och vid de uppströms belägna trappstegsjöarna.

Älvsträckan inom förfjällterrängen skiljer sig med sina öppna dalssystem och exceptionellt breda dalslätter från övriga norrländsälvar. Kombinationen flacka berggrundsslätter och sparsamt men ojämnt fördelat, storblockigt moränmaterial har gett upphov till ett närmast unikt mönster av förgrenade älvfåror, ett vildmarkslandskap som är det mest markanta i sitt slag i landet. Det mäktiga blockdeltat vid Apmo med tillhörande glacialfluviala erosionsformer och sin ovanliga vegetation och fauna är av mycket högt intresse.

Älvsträckan från Jäknajaure till högsta kustlinjen kännetecknas av en relativt välutbildad dalgång av fluvial karaktär. Älvens fallkurva är relativt brant, och flera vackra forssträckor finns, bl a Trollforsen och Benbrytarforsen.

Älvsträckan från högsta kustlinjen till Storforsen är unik genom sin avslutande, mäktiga forssträcka och den därmed sammanhängande älvavlänkningen. Storforsen hör fortfarande trots de flottningsbefrämjande ingreppen i fallområdet till de klart förnämsta återstående fall- och forssträckorna i landet.

Älvsträckan från Storforsen till mynningen i Svensbyfjärden har många paralleller i andra älvdalar. Dalgångens storformer är, särskilt beträffande de tydliga spåren av glacialerosion, mer än vanligt iögonfallande. Likvärdiga eller bättre utvecklade former finns endast i kustnära delar av

1986-05-05

BD 5.0

Ångermanland. Dalfyllnadens älvbrinkar, nipor, övergivna älvslingor, terrassplan och raviner är av hög klass jämfört med normalförhållandena i andra älvdalar i övre Norrland.

Den högre vegetationen har överlag en karg prägel, är jämförelsevis artfattig och växer på mestadels blockrikt material, nedanför HK även finkornigt glacifluvium. Älvdalens omgivande vegetation domineras av tallhedar. Jordbruksmarker finns framför allt nedströms Storforsen. Stränderna längs älven är relativt låga förutom i det allra nedersta loppet kring Älvsbyn, där de överstiger 5 m. Standvegetationen domineras på strändernas övre delar av rissamhällen medan de lägre delarna oftast är glest bevuxna av gräsartade växter och enstaka örter. Lavvegetation på sten är en karaktéristisk vegetationskomponent. Lokala undantag med både frodig och artrik vegetation, t ex örtrika strandskogar och skravelängar, finns dock.

Vattenvegetationen är dåligt känd men ställvis välutvecklad. I övre loppet finns t ex vass, vilket är ovanligt för stora älvar. I Vuollesavon finns en V utpost av löktåg. I Åkerselet finns även notblomster. Av mycket sällsynta växter kan nämnas mångfingerört och jämtlandsmaskros.

Djurlivet i Pite älvdal har en måttlig individ- och artrikedom. Fjällområdet hyser en av få kvarvarande tillflyktsorter för fjällgås. Björn och järv förekommer i svaga stammar. Lo och utter finns också. Lax och havsöring når bara, via fisktrappor i Sikforsen och Fällforsen, upp till Storforsen som utgör ett naturligt vandringshinder. Stora potentiella reproduktionsområden finns dock högre upp. Uppströms Storforsen finns emellertid goda bestånd av bl a öring, röding, harr och sik. Ett flertal mindre tillflöden har här stor betydelse för reproduktionen av harr och öring i älven.

Starkt särpräglad är Piteälven vad beträffar bosättningen. Dess dalgång är senare koloniserad än samtliga övriga älvdalar i jämförbara avsnitt ovan HK, de större skogsälvarna inräknade.

Åtgärder för flottningsändamål är mycket omfattande längs stora delar av älven, särskilt från Storforsen och uppströms.

Värdeomdöme:

Piteälven är en i stort sett oreglerad fjällälv. Den skiljer sig i flera avseenden från övriga storälvar. Ända ner till Storforsen ligger älvoloppet högre än flertalet andra storälvar på motsvarande avstånd från kusten. Dess dalgång är senare koloniserad än samtliga övriga älvdalar i jämförbara avsnitt ovanför HK. Det är självfallet många orsaker bl a lokalklimat, jordart och älvens farbarhet. Piteälven är därför mer än de flesta andra norrlandsälvar en vildmarksälv. Ett särdrag, unikt för Piteälven, är den stora utbredningen av kalt berg. Pieskehaures sandur, dalens trappstegsmorfologi och Tjeggelvas överskjutningsskållor med samhöriga brantformer, blockdeltat vid Apmo, den vidsträckta och nästan plana dal-

1986-05-05

BD 5.0

slätten med unikt förgrenade älvfåror vid Mårsom och Storforsen som är en av landets mäktigaste forsar är några av de viktigaste enskilda objekten. Stränder med hedartad vegetation har extremt stor utbredning jämfört med övriga obundna älvar. Kärnväxtfloran är som helhet ovanligt artfattig men betydande förekomster av sällsynta fjällarter vid källsjöarna samt några sällsynta arter även längre ner (t ex mångfingerört) finns dock. Välutbildad lavvegetation vid flera av forsarna har större utbredning jämfört med andra älvar. Urskogsområden och sydväxtberg är andra värdefulla biotoper. Älvens källsjöar har stort limnologiskt värde. Älven är viktig ur fiskesynpunkt, bl a för reproduktionen av lax (upp till Storforsen).

Anmärkningar:

Det biologiska underlagsmaterialet är bristfälligt framför allt för källsjöarna och deras omgivningar.

Referenser:

1981: Faunaområden i fjällregionen. Kartläggning av de hotade arternas viktigaste tillflyktsområden. Statens naturvårdsverk, Meddelande SNV PM 1295.

Nilsson, C, 1979: Piteälven, Laisälven och Vindelälven. Växt- och djurliv samt biologiska effekter av vattenöverledning. Vaneenbergia 6.

Statens naturvårdsverk 1969: Norrlandsälvarnas naturvärden. Värdegraderad bedömning av Torne, Kalix och Pite älvars samt Vindelälvens betydelse för forskning och turism. SNV Publikationer 1969:13.

Sundborg, Å, Elfström, Å & Rudberg, S, 1980: Piteälven, Vindelälven och Laisälven. Naturförhållanden och miljöeffekter vid överledning. UNGI Rapport nr 51.

Se även resp delsträcka.

1986-05-05

DELSTRÄCKA AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I NORRBOTTENS LÄN
BD 5.1 PITEÄLVEN: KÄLLFLÖDENA T O M TJEJGELVAS (1 DELOBJEKT) ARJEPLOGS
KOMMUN

Karta: 26H, 27G, 27H

Läge:

Area:
varav
och

ha
ha land
ha vatten

Naturgeografisk region: 33 h, 36 a

Landskapsformer: Fjäll, förfjällområde

Terrängformer: Älvdal, överskjutningsskällor, sprickdalar, morän, forsar, kanjons, blockdelta, sandur, svämkgälor, issjöstrandlinjer.

Vegetationstyper: Fjällhed, Alluvial fjällvegetation, barrskog, blandskog, lövskog, myrar, sjöar och vattendrag.

Intresseaspekter (ej rangordnade): Se BD 5.0

Urvalskriterier (förutsättningar för områdets naturvärde): Se BD 5.0

Förutsättningar för att områdets naturvärde skall bibehållas: Se 5.0

Planering och säkerställande: Se BD 5.0

Områdets huvuddrag:

Sträckan omfattar Pite älvdal från källorna till och med Tjeggelvas. Sträckan innefattar flera stora fjällsjöar varav de största är Mavasjaure, Kaskajaure, Luoddaure, Pieskehaure och Tjeggelvas.

Beträffande storformerna kännetecknas Pite älvdal inom fjällzonen av öppna och vida dalprofiler. Distinkta U-dalssektioner, som i vissa andra fjälldalar, saknas i stort sett, men typen ensidiga U-dalar finns i västra delen av Mavasjaures sjödal och mer lokalt kring Pieskehaure, vid Kärråive och Njarkalis uppströms Kuoddujaure. Mest påfallande i landskapsbilden är de många trappstegen i dalens längdriktning med måttlig inbördes höjdskillnad, motsvarande ett pärlband av sjöar av klippbäckentyp. Många fjälldalar har liknande rader av sjöar, men med dalbottnens ringa jordtäcke blir landskapsdraget tydligare här än i flertalet övriga dalar. Över klipptrösklarna rinner älven i breda flöden. På flertalet trösklar har den lokalt skurit sig ned i korta kanjonsektioner.

Berggrundens inflytande på storformerna märks framför allt vid Tjeggelevas, där överskjutningsskällornas fronter frampreparerats i spektakulära bergbranter på de båda Ramanj fjällarna och Barturtvalle samt - mindre van-

1986-05-05

BD 5.1

ligt - i den brantsidiga ön med det karakteristiska namnet Paktesuolo. Nedanför bergbranterna finns mäktiga talusbildningar. Ett särdrag i utformningen är de dubbla skällbranterna vid Alep Ramanj.

Det tunna jordtäcket i dalgången har inte tillåtit utbildningen av mer markanta egenformer, men vissa undantag finns. Av största intresse är den mäktiga alluvialkonen kring Lairojåkkås nedre lopp vid Pieskehaures nordväststrand med övergång närmast sjön i ett normalt delta. Deltafronten är starkt påverkad av recenta strandprocesser, och strandrevlar och strandsporrar med laguner har bildats. Nätverket av strömfåror på deltat är rikt förgrenat och ovanligt välutbildat. Eftersom Lairojåkkå är en smältvattenbäck från de näraliggande Sulitelmaglaciärerna, bör bildningen kunna betecknas som en sandur. Den är som sådan sannolikt landets bäst utbildade aktiva sandur.

På några platser vid Pieskehaure finns relativt mäktiga glacifluviala avlagringar. Vid mellersta delen av Pieskehaure förekommer t ex ett delvis mäktigt ås- och terrasslandskap. I vissa av sidodalarna finns betydande glacifluviala bildningar, som skurits sönder av sentida bäckerosion, ibland med markanta raviner som resultat. På sjöns norra sida finns tydliga issjöstrandlinjer. Piteälvens övre lopp kännetecknas också av ett flertal större eller mindre blockdeltan, bl a vid Kaskaures norra strand.

Ett smalt bälte av fjällbjörkskog omger de övre sjöarna utom längst i väster där alpin vegetation tar vid. Björkskogen övergår i tallskog vid den stora sjön Tjeggelvas västra del. Stränderna består ofta av block, sten och grus och är glest bevuxna. Den kalkförande berggrunden kring de övre sjöarna har dock gett upphov till en ofta artrik och näringskrävande strandvegetation. Fjällsippedar i strandnivå är vanliga där.

Den högre faunan är ganska artrik i delar av området. Av fågellivet kan nämnas goda populationer av sim och dykänder i sjöarna. Ett flertal värdefulla häckningsplatser för rovfåglar finns också. Fiskfaunan består av öring, röding och simpa samt i Tjeggelvas även harr, sik, gädda, lake och abborre. Fisket är förbättrat genom inplanteringar men flera fisktomma sjöar finns fortfarande.

Piskehaure har en artrik högre fauna, särskilt dess V del. Vid Lairojokks utlopp har ett särpräglad alpint och botaniskt intressant delta bildats.

Mavasjaure har rik, kalkgynnad strand- och strandnära vegetation, mycket god tillgång på bottenlevande djur och ett fiskbestånd av öring (dominerande) och röding. Sjön är ett viktigt fiskevatten för samer samt ett referensobjekt av intresse för fiskeribiologisk forskning.

Kaskajaure har en kalkpräglad flora.

Paktesuolo är en klippö i Tjeggelvas med sydbergsvegetation. Här finns en av Fennoskandiens få växtplatser för mångfingerört.

1986-05-05

BD 5.1

Tjeggelvas omges av flera botaniskt intressanta sydväxtberg i direkt anslutning till stranden. Sjöns strandhöjd är ca 2 m och vegetationen är tydligt differentierad i bälten. Strandvegetationen har ett sällsynt rikt inslag av alpina-montana växtarter. Isranunkel växer på ovanligt låg nivå i sjöns närhet.

Tjeggelvas urskogsområde Se BD 5.1.1.

Värdeomdöme: Se BD 5.0

Anmärkningar:

Pieskehauresandurn och delar av Pieskehaures norra strand är klass I objekt och Kaskaure-Låddaure klass II objekt i fjällutredningens geomorfologiska kartering. Området ingår delvis i riksobjekt BD 2.

Tjeggelvas-Skierfajaure-området har högsta värde i urskogsinventeringen. V Pieskehaure ingår i faunaområdet "Padjelanta" med värdeklass I.

Referenser:

Lövgren, R, (red) 1984: Urskogar. Inventering av urskogsartade områden i Sverige. Del 5 Fjällregionen. Statens Naturvårdsverk, Rapport, SNV PM 1511

Se även BD 5.0

1986-05-05

DELOBJEKT AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I NORRBOTTENS LÄN
BD 5.1.1 PITEÄLVEN. TJEGGELVAS (URSKOGSOMRÅDE) ARJEPLOGS KOMMUN

Karta: 26H

Läge:

Area: 23 000 ha

varav ha land
och ha vatten

Naturgeografisk region: 33 Förfjällregionen

Landskapsformer: Se BD 5.1

Terrängformer: Se BD 5.1

Vegetationstyper: Barrskog

Intresseaspekter (ej rangordnade): E B Z O

Urvalskriterier (förutsättningar för områdets naturvärde): Se BD 1.0

Förutsättningar för att områdets naturvärde skall bibehållas: Se BD 5.1

Planering och säkerställande: Reservatbildning pågår.

Områdets huvuddrag:

Området omfattar en vidsträckt, flack och sjörik del av Piteälvens dalgång vid älvens utflöde ur fjällkedjan. I området ingår två större och ett hundratal mindre sjöar, ett stort antal smärre myrar samt några markerade lågfjäll. Det omges av mäktiga högfjällsmassiv utom i söder där sjöar och vattendelare bildar gräns.

Ca två tredjedelar av området är barrskogsbevuxet. Tallskog - ofta med viss björk- och graninblandning - dominerar. Inom det stora sjöområdet öster om Tjeggelvas härskar tallen fullständigt. Granskog förekommer lokalt, t ex vid forsarna inom Abmo domänreservat. Här är skogstypen delvis av frisk till våt örtyyp medan den normalt utgörs av torr-frisk ristyp, ibland ekbräkenristyp.

Skogen är genomgående gles och luckig med lågt virkesförråd. Åldersspridningen är stor med viss övervikt för 250-åriga bestånd. Yngre successioner uppkomna efter bränder under 1800-talet förekommer, t ex nordost om Tjeggelvas.

Vissa sydliga delar är måttligt påverkade av dimensionshuggningar. I övrigt är området så gott som opåverkat. Flottningssepokens sena inträde i övre Piteälven samt den delvis mycket svårdrivna terrängen har bidragit härtill.

1986-05-05

BD 5.1.1

Värdeomdöme:

Området är stort och mångformigt och utgör en intakt skogsmiljö samt har en naturlig avgränsning.

Anmärkningar:

Området har förts till värdeklass I i urskogsberedningen.

Referenser:

Löfgren, R, 1984: Urskogar. Inventering av urskogsartade områden i Sverige. Del 5 Fjällregionen. SNV PM 1511.

1986-05-05

DELSTRÄCKA AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I NORRBOTTENS LÄN
BD 5.2 PITEÄLVEN: FRÅN TJEGGELVAS TILL JÄKNAJAURE ARJEPLOGS KOMMUN

Karta: 26I, 26H, 26I

Läge:

Area:

ha

varav

ha land

och

ha vatten

Naturgeografisk region: 32c, 33h

Landskapsformer: Förfjällområde, älvdal.

Terrängformer: Flyggberg, strandpolygoner, morän, vattenfall, forsar, kanjons, blockdelta, dyn.

Vegetationstyper: Barrskog, blandskog, myrar, sjöar och vattendrag.

Intresseaspekter (ej rangordnade): Se BD 5.0

Urvalskriterier (förutsättningar för områdets naturvärde): Se BD 1.0

Förutsättningar för att områdets naturvärde skall bibehållas: Se BD 5.0

Planering och säkerställande: Se BD 5.0

Områdets huvuddrag:

Sträckan omfattar Pite älvdal från Tjeggelvas till Jäknajaure. Stormorfologin kan karakteriseras som förfjällterräng. Dalen omges av platåterräng eller relativt stora berg och bergmassiv, ibland av karaktären lågfjäll. Fjäll finns ibland inom synhåll från dalen men bildar inte någon sammanhängande inramning med undantag för Saddajaure-Vuolvojaures norra sida. Bergen är oftast mjukt rundade, men brantformer sammanhängande med lokalt skärpt glacialerosion eller s k flyggberg förekommer, t ex Pällatjäkkå vid Skierfajaure eller Suongervaratj nordväst om Saddajaure.

Dalbotten är bred, till dels mycket bred, så att älvens omgivning kan ha slättkaraktär, gärna extremt sjörika slätter med sjöar i olika storlekar. Sådana dalslätter sträcker sig flerstädes in mellan bergen i dalens omgivning och terrängen har bortsett från de något större relativa höjderna samma karaktär som de bergkullslätter som mera allmänt i sydväst inom denna del av inner-Norrland.

Jordtäcket utgöres huvudsakligen av blockrika moräntyper som intar stora arealer i dalbottnarna och i älvens omgivning. Ibland, men mera sällan, har moränen egenformer och är då mestadels kullig. Isälvsmaterial förekommer på flera ställen i älvens grannskap, särskilt inom sträckans sydligaste del, t ex kring Norravan, men når sällan större former.

Ett påfallande drag är spåren av glacifluvial aktivitet, främst återspeglad i omfattande kalspolningar av hållmarker i dalförena och tydligt utbildade skvalrännor längs sluttningarna, t ex på sydsidan av Vuolvojaure.

1986-05-05

BD 5.2

En lokal med imponerande isavsmältningsformer av ovanlig karaktär finns inom landtungan mellan sjöarna Skierfajaure, Padje Måskejaure och Vuolle Måskejaure - det s k Apmodeltat. Berggrunden är helt kalspolad på stora ytor. Smältvattenrännorna har skurit sig ned i berggrunden och bildat en serie små kanjondalar av kursutyp. Nedströms den kalspolade zonen har grovmaterial avlagrats i form av ett stort blockdelta med sällsynt väl utformade lober i olika nivåer och en brant distalslutning av ofta meterstora, kantrundade block. Dödisgröpar förekommer i blockmaterialet. Distalbranten når på några ställen en höjd av ca 20 m. Piteälvens nuvarande fåra bildar en vacker fallsträcka mellan Skierfajaure och Padje Måskejaure, sydväst om själva Apmodeltat.

Nedströms Vuolvojaure - på sträckan fram till Luttunjaure - Mårsomjaure och vidare mot Eggelats - Vuollesavon - är älvlandskapet präglad av en bred och ovanligt flack dalslätt med ett tunt, ibland nästan obefintligt moräntäcke. Ofta finns enstaka stora block vilande direkt på hållmark. Älven bildar ett starkt förgrenat mönster av fåror utan distinkt huvudfåra. Hela systemet av älvgrenar är flera kilometer brett. På flera lokaler finns vackra exempel på fluviala eller glacifluviala erosionsformer i fast berg. Vid vattenföringsförändringar växlar strömningssystemet snabbt utseende, eftersom flertalet fåror är flacka och mycket grunda. Även små vattenståndsvariationer förorsakar stora förändringar i mönstret av vattenförande älvfåror. Den mest extrema varianten av denna landskapstyp - söder om gården Mårsom - torde vara det främsta exemplet i sitt slag i landet på denna typ av ännu inte samlat älvlopp.

På några lokaler med sandigt isälvsmaterial finns tydliga tecken på eolisk aktivitet med mer eller mindre markanta dynryggar. Ett sådant område är Vuonatsheden sydost om Forsnäs.

Strandpolygonmark är mycket vanlig längs sjöstränder och vid lugnvattensträckor, där materialet är lämpligt. En lokal med särskilt vackra strandpolygoner finns t ex nedanför Apmodeltats distalbrant.

Vegetationen i dalgången består övervägande av olika typer av tallhedar som bildar en mosaik tillsammans med rikligt förekommande myrar och små sjöar. Älvstränderna är oftast steniga och blockrika men klipp- och sandstränder finns också. Stränderna är relativt låga längs hela sträckan, men partier med vertikalt väl differentierad strandvegetation finns ändå. Den övre landstranden karakteriseras av en rismatta längs hela sträckan, medan de nedre strandbältena har gles vegetation av främst gräs, starr och örter.

Ett viktigt inslag i faunan i detta område är den generellt starkt hotade uttern. Allmänna fågelarter längs denna sträcka är drillsnäppa, gök, rödvingetrast, rödstjärt, lövsångare och bergfink. Bland sällsyntare arter kan nämnas sångsvan och sädgås samt ett par rovfågelarter. Av fiskarterna är sik viktig i sjöarna medan harr är vanlig i strömsträckorna.

1986-05-05

BD 5.2

Apmo-området står i särklass genom sin mångformiga vildmarksnatur, där de kargaste och frodigaste miljöer finns på stenkasts avstånd. Ytterligt frodig vegetation med rikt örtinslag, bl a med utpostförekomster av örnbräken, finns på de genomsilade uddarna upp- och nedströms Apmo-fallet. Allra kargast är hållmarkerna samt deltafronterna i blockmaterial. Dessa områden har väsentligen lavvegetation.

I Apmo-området finns både tall- och granurskogar (Se även BD 5.1). Granen är annars sällsynt i övre Pitedalen. Därutöver finns också myrar och småvatten. Skogarna är goda tjäder- och rovfågelbiotoper. Stränderna utmärks bl a av polygonfält som är ovanligt välbevuxna jämfört med polygonfälten längre ner efter älven. Utter fanns vid Apmo 1978.

Måske-sjöarna utgör en viktig växtgeografisk gräns där många fjälltraktsväxter har sina östliga utposter.

Saddajaure-Vuolvojaure är två långsträckta sjöar med en jämn och hög naturkvalitet. I Saddajaure växer tack vare den ringa vattenståndsamplituden (ca 1 m) bladvass som annars är mycket ovanlig i storälvar. Vuolvojaure hyser så vitt känt Piteälvens artrikaste stränder.

Arvesjäkkå urskogsområde (4 900 ha) utgörs av en flack dalgång i låg-fjällsområde vid Piteälven. Dalgången är relativt fuktig och myrlänt, särskilt i botten längs Arvesjäkkå och i de inre delarna. Marken i övrigt är ofta ytstenig och innehåller en del mindre klapperfält. Mindre än hälften av området är barrskogsbevuxet. Gles, luckig granskog med inslag av grov tall på torrare partier utgör den normala beståndsbilden. I dalgångens övre del ökar inslaget av björk markant. Frisk ristyp är den vanliga skogstypen. Skogen synes vara opåverkad av såväl brand som avverkning och bestånden är genomgående i sent successionsstadium. Söder om avgränsningen har huggningar och flottning förekommit. Området utgör en intakt fjälldal med många naturtyper och skog i sent successionsstadium. Orörda dalar av detta slag är ovanliga inom hela fjällregionen.

I Mårsomområdet finns ett flergrenigt, mycket speciellt älvparti, som troligen helt saknar motstycke i landet. Det har för storälvsförhållanden extremt låga stränder med förhållandevis fattig vegetation. Det allmänna intryck som området ger har dock försämrats genom enorma kalhuggningar flerstädes i direkt anslutning till stränderna och tillika i de allra grovblockigaste markerna.

Vuollesavon har mycket stora värden, speciellt genom sin rika vattenvegetation dominerad av gräsnete men med inslag av sällsynta arter som den köldömma i dessa trakter mycket sällsynta löktågen.

Värdeomdöme: Se BD 5.0

Anmärkningar: Urskogsobjektet gavs högsta värdeklass i urskogsinventeringen.

1986-05-05

BD 5.2

Referenser:

Grahm, H O & Nilsson, B, 1978: Naturinventering av Pite älvdal inom Arjeplogs kommun nedom fjällregionen. Länsstyrelsen i Norrbottens län, Naturvårdsenheten.

Se även BD 5.0

1986-05-05

DELSTRÄCKA AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I NORRBOTTENS LÄN
BD 5.3 PITEÄLVEN: FRÅN OCH MED JÄKNAJAURE TILL BENBRYTEFORSÉN, ARVIDS-
JAUR KOMMUN

<u>Karta:</u> 25I, 25J NV, SV, S0	<u>Läge:</u>	<u>Area:</u>	ha
		varav	ha land
		och	ha vatten

Naturgeografisk region: 30b, 32c

Landskapsformer: Vågig bergkullterräng, bergkullslätt, älvdal.

Terrängformer: Flyggberg, polygoner, morän, forsar, fossila strömfåror, kanjon.

Vegetationstyper: Barrskog, blandskog, sjöar och vattendrag.

Intresseaspekter (ej rangordnade): Se BD 5.0

Urvalskriterier (förutsättningar för områdets naturvärde): Se BD 5,0

Förutsättningar för att områdets naturvärde skall bibehållas: Se BD 5,0

Planering och säkerställande: Se BD 5,0

Områdets huvuddrag:

Sträckan omfattar Pite älvdal fr o m Jäknajaure till randdeltat vid Vid-sels flygplats, d v s ungefär till Benbrytarforsens forsacke.

Landskapet har inom sträckans västra del den för norra Norrlands inland typiska karaktären av bergkullslätt d v s samma landskapstyp som de mest älvnära avsnitten inom föregående delsträcka. Detta betyder att älven är föga inskuren, att dalsidorna inte är sammanhängande under några längre sträckor och att slättstråk breder ut sig längs älven och mellan bergen. Breda, extrema slättytor kring älven är dock mindre framträdande här än inom föregående sträcka, men förekommer vid Puoktajaure, närmast ovan Trollforsen.

Något nedom den punkt där inlandsbanan passerar älven nedströms Trollforsen, ändrar landskapet karaktär. Bergkullarnas gruppering tättnar till den landskapstyp som brukar benämnas den vågiga bergkullterrängen, och som rent generellt hör hemma i Norrlands mer kustnära områden. Samtidigt kan vi tala om en verklig älvdal med mer eller mindre slutna sidor. Älvens fallkurva är väsentligt brantare än inom tidigare beskrivna sträckor. Dalgången har karaktär av floddal med viss glacial omgestaltning i enstaka spridda, något brantare sidor, dock inga flyggberg förrän vid sträckans slut.

1986-05-05

BD 5.3

Moränen är den viktigaste jordarten i älvens grannskap, vanligen i väsentligt mindre blockrika varianter än inom föregående sträcka. Isälvsmaterial intar dock relativt betydande sträckor särskilt på älvens vänstra sida, en fortsättning av ett osammanhängande stråk från Norravan inom föregående delsträckning till mellersta Jäknajaure och vidare längs högra sidan vid Jäknajaures östända samt nedströms. Isälvsmaterial finns även flerstädes längs sträckan närmast uppströms Benbryteforsen, särskilt på sträckan kring Storholmen-Granholmen. Formerna är dock inte särskilt markerade. Främst utgörs de av plana fält, delvis av sandurkaraktär, och korta åspartier.

På dalsidorna är skvalrännor relativt vanliga, och frispolad hållmark kring älvfåran är ett typiskt inslag, dock inte så frekvent som längre uppströms. Ett typexempel är området kring Trollforsen, där vänstra grenen passerar över plana hålltytor utan djupare inskärning och där högra grenen bildat en kort kanjonsträcka med 4-6 m djup. Även kring Benbryteforsen finns en zon av kalspolade hålltytor som antyder en mäktig dränering i samband med isavsmältningen.

Området kring nedre Abmoälven är starkt präglad av processer i samband med isavsmältningen. Här finns lateralerännor, strömfåror och terrassytor i ett intressant isavsmältningsskomplex.

Här liksom längre uppströms förekommer strandpolygoner allmänt, vackert utbildade bl a på Jäknajaures nordsida.

Vegetationen i älvdalen domineras av tallhedar av olika slag med småmyrar insprängda här och där. I älvens närhet är inslaget av gran och björk stort. Strandmaterialet är företrädesvis morän. Ibland är stränderna utbildade i breda blockfält eller hållmarker som vid många forsar hyser välutbildad lavvegetation. Den totala strandhöjden överskrider gott och väl metern och tydliga vegetationsbälten finns. Den övre landstranden nås vanligen av skog med en blandrismatta i fältskiktet. Ställvis finns lundartad strandskog formad av bl a gråal och buskar som sälg, asp, kanelros samt ett örtrikt fältskikt av liljekonvalj, fjällskära, midsommarblomster, stenbär, blodrot och bergsslok. Även brakved, tibast och röd trolldruva kan finnas. Den mellersta landstranden är ibland helt eller delvis lokaliserad till en låg brink i humustäcket, och är då som regel vegetationsfattig. Men oftast har den en flackare profil, och kan i synnerhet om materialet är småstenigt ha en artrik, om än gles, vegetation. Den nedre landstranden har ofta strandpolygoner som, speciellt vid Jäknajaure, når en ovanligt stor horisontell utsträckning. De vanligen steniga och blockiga bottnarna har endast sparsam vegetation. Sträckan nedströms Fätnajaure hyser goda stammar av öring och harr.

I Jäknajaure finns Piteälvens enda fyndplats för den internationellt mycket sällsynta (endemiska) jämtlandsmaskrosen.

1986-05-05

BD 5.3

Trollforsen har en tilltalande vildmarksnatur, speciellt den nordliga grenen som också är opåverkad av flottning.

Vid Björklundforsen finns strandhällar med mosaikartat växttäckte. Delar av dessa har dock sprängts sönder för att ge material till en ledarm.

Vid Ljusselforsen finns värdefulla skravelängar som dock delvis förstörts på senare år.

På ömse sidor om Burmabron är stranden utbildad som skraveläng med lundartad vegetation på sina högre partier.

Värdeomdöme: Se BD 5.0

Anmärkningar:

Referenser:

Grahm, H O & Gustavsson, A, 1983: Naturinventering av Pite älv inom Arvidsjaurs kommun. Länsstyrelsen i Norrbottens län, Planeringsavdelningens rapportserie 19839.

Se även BD 5.0

1986-05-05

DELSTRÄCKA AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I NORRBOTTENS LÄN
BD 5.4 PITEÄLVEN: FR O M BENBRYTEFORSEN T O M STORFORSEN, ARVIDSJAUR,
ÄLVSBYNS KOMMUN

Karta: 25J S0, 25K SV

Läge:

Area:
varav
och

ha
ha land
ha vatten

Naturgeografisk region:

30b, 32c

Landskapsformer: Vågig bergkullterräng, älvdal.

Terrängformer: Forsar, nipor, älvterrasser, fossila strömfåror, kanjon, jättegrytor, åsar, randdelta.

Vegetationstyper: Barrskog, blandskog, sjöar och vattendrag.

Intresseaspekter (ej rangordnade): Se BD 5.0

Urvalskriterier (förutsättningar för områdets naturvärde): Se BD 5.0

Förutsättningar för att områdets naturvärde skall bibehållas: Se BD 5.0

Planering och säkerställande:

Naturresevat finns för Storforsen. Se även BD 5.0.

Områdets huvuddrag:

Sträckan omfattar Pite älvdal från och med Benbryteforsen (HK) till och med Storforsen. Den dal Piteälven följer inom detta avsnitt utgör en direkt fortsättning på dalen inom föregående delsträcka. Sidorna är fortfarande sammanhängande och slutna men med avtagande sidhöjd. Omgivande terräng har den vågiga bergkullterrängens karaktär.

Nedströms Storforsen ändrar Piteälven riktning och följer den dalgång som närmast kan ses som en fortsättning av Varjisåns dal, vilken vid sammanflödet och någon mil uppströms ligger på betydligt lägre nivå än Piteälven ovan Storforsen. Vi har här ett fall av älvavlänkning, en företeelse som diskuterades livligt i äldre beskrivningar av Norrlands älvsystem, dock utan att Piteälven nämndes som exempel. Problemet är värt en närmare undersökning, särskilt eftersom Piteälvens nutida inträde i huvuddalgången vid Storforsen i samband med landhöjningen sannolikt har föregåtts av något nordligare överströmmingar.

Inom dalbotten dominerar helt grusiga och sandiga sediment på denna delsträcka. Åssträckor förekommer, men den dominerande formen är plana fält, utbildade som deltan. Vidseisfältet bör närmast betecknas som ett

1986-05-05

BD 5.4

ta, delvis påverkat av senare erosionsprocesser. Liksom normalt i motsvarande miljö i andra älvdalar, begränsade av markerade erosionsbranter. I tvärsnitt finner man ofta två till tre olika terrassplan.

På sträckan finns talrika forsar av vilka Brudforsen och Storforsen är de mäktigaste. Särskilt vid Benbryteforsen finns, som tidigare nämnts, hällmarker med kalspolningar. På andra ställen vittnar torrfåror i grus- och sandavlagringarna och de skilda terrassnivåerna om dräneringsmönstrets och älvloppets utseende under tidigare utvecklingsfaser av landhöjningen.

Vegetationen som omger älven domineras av tallhedar och kring de största forsarna hällmarkstallskog. Över stora ytor är skogen uthuggen. Flottningspåverkan är stor även längs denna sträcka.

Stränderna som mestadels består av sediment i olika fraktioner är i de övre delarna bevuxna av framför allt risvegetation. Örtrik strandskog med bl a skogsolvon, ört- och strutbräken, tolta och röd trolldruva finns sparsamt. Vattenstranden hyser bl a gles rosettvegetation med t ex braxen-gräs, strandranunkel och sylört.

Djurlivet längs älvsträckan är inte speciellt artrikt. En rikare fågelfauna finns dock vid några övergivna strandslättermarker.

Storforsen, se BD 5.4.1.

Vid Törnforsen finns en tät granskog på S stranden med örnbräken, skuggviol och flera andra intressanta örter. På en angränsande slättermark finns ängsgentiana och gråbinka som sällsynta inslag.

I Nedre Åkerselet finns vattenformer av löktåg och notblomster (ovanlig så här långt norrut) har här sin enda kända växtplats i Piteälven.

Värdeomdöme:

Se BD 5.0.

Anmärkningar:

Referenser:

Grahm, H O & Gustavsson, A, 1983: Naturinventering av Pite älv inom Arvidsjaurs kommun. Länsstyrelsen i Norrbottens län, Planeringsavdelningens rapportserie 1983:9.

Håkanson, H, 1968: Naturvårdsinventering av området kring Storforsen. Länsstyrelsen i Norrbottens län, Allmän naturvård.

Se även BD 5.0

1986-05-05

BD 5.4.1

Värdeomdöme:

Storforsen har högt värde ur såväl landskapsbild som turistisk synpunkt och även med hänsyn till floran. Som geovetenskapligt naturobjekt måste Storforsen ges ett utomordentligt högt värde.

Anmärkningar:

Referenser:

Håkanson, H, 1968: Naturvårdsinventering av området kring Storforsen. Länsstyrelsen i Norrbottens län, Allmän naturvård.

1986-05-05

BD 5.5

Dalgången har mäktiga avlagringar av sandiga och finkornigare sediment, avsatta till en del som havssediment i den havsvik som efter isavsmältningen sträckte sig som längst upp till Vidselsområdet, och till en del som yngre älvsediment. Sedimenten har flerstädes påverkats av strandprocesser under landhöjningsskedet. Älvsedimenten påträffas främst i den serie av äldre deltan, vilka markerar älvmyningens successiva förskjutning nedåt i dalgången till följd av landhöjningen. I dessa sediment har älven skurit sig djupt ned. Därvid har den för Norrlandsälvarna normala formserien bildats: deltaplan och terrasser i olika nivåer, ravinkomplex, nipor, ibland aktiv erosion. Åtskilliga spår av älvens äldre utvecklingsstadier finns bevarade i övergivna älvslingar på högre nivåer. De högsta brinkarna uppträder på avsnittet närmast nedströms Älvsbyn, där också de bästa exemplen på ravinbildning återfinns.

Ett intressant fossilt deltaområde är utbildat i området mellan Tvärån - Sikfors vid Piteälven och Altergård - Backträsk vid Alterälven. Här synes en stor del av Piteälvens vattenflöde ha dirigerats mot öster under ett begränsat skede av landhöjningsförloppet. Markanta torrfårar i de sandiga deltasedimenten vittnar om överströmningen mot öster.

Längs stora delar av sträckan har det nuvarande älvloppet påverkats av den mäktiga Piteälvsåsen, som framträder särskilt tydligt kring Nystrand, vid Älvsbyn, vid Heden nordväst om Sikfors samt sydöst om Bölebyn. Åsgeombrotten - där älven skär över åsen - karakteriseras av trånga sektioner med höga, branta stränder, grovt isälvsmaterial i älvbotten och längs stränderna och högre strömhastigheter än normalt.

Karakteristiskt för älven är de många korta forssträckorna med markanta utvidgningar av älvfåran kring mittbankar av ofta stenigt-grusigt material omedelbart nedströms forsarna. Goda exempel finns i området kring Grenforsen-Sikforsen och vid Arnemark.

Enstaka vackert inskurna älvbågar förekommer t ex vid Älvsbyn. Asplövsberget och Tvärån, men något meanderlopp i egentlig mening finns inte. Däremot finner man på några ställen avlagringsformer med välutbildade levéer och älvvallssystem, t ex på Övrebysön strax uppströms Älvsbyn. Längst nedströms bildar Piteälven ett delta i Svensbyfjärden söder om Bölebyn. Detta utvecklas på normalt sätt genom påbyggnad av de sediment som älven för med sig. Tillsammans med den pågående landhöjningen orsakar sedimentavlagringen en uppgrundning både inom deltaområdet och i Svensby- och Pitefjärdarna med sammanbildande sund.

Sträckan har karaktär av bygdeälv, även om inverkan av jordbrukskulturen som helhet betraktad inte är lika stor som t ex vid Vindelälven. Älvsträckan, liksom älven som helhet, saknar nästan helt naturliga slåttermarker. Ett par låga holmar ovanför Älvsbyn utgör exempel på undantag. Älvens största biflöde, Varjisån, mynnar i Bredselet alldeles nedanför Storforsen. Detta tillskott av vatten jämte älvens brantare dalsidor medför, att strändernas vertikala utbredning, närmare 5 m, är betydligt

1986-05-05

DELSTRÄCKA AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I NORRBOTTENS LÄN
BD 5.5 PITEÄLVEN: FR O M STORFORSÉN TILL MYNNINGEN, ÄLVBYN, PITEÅ KOMMUN

<u>Karta:</u> 21K SV, 24K NO 24L NV, SV, 25 K SO	<u>Läge:</u>	<u>Area:</u> varav och	ha ha land ha vatten
---	--------------	------------------------------	----------------------------

Naturgeografisk region: 29 b, 30b

Landskapsformer: Vågig bergkullterräng, älvdal.

Terrängformer: Flyggberg, forsar, levéer, nipor, terrasser, fossila strömfåror, rullstensås, deltan.

Vegetationstyper: Barrskog, lövskog, sjöar och vattendrag, äng, kalottberg, raviner:

Intresseaspekter (ej rangordnade): Se BD 5.0

Urvalskriterier (förutsättningar för områdets naturvärde): Se BD 5.0

Förutsättningar för att områdets naturvärde skall bibehållas: Se BD 5.0

Planering och säkerställande: Se BD 5.0

Områdets huvuddrag:

Sträckan omfattar Pite älvdal från Storforsén till mynningen i Svensbyfjärden, Piteå.

Denna sträcka av Piteälven går genom en bred, öppen dalgång med icke alltid fullt sammanhängande sidor. Omgivande terräng har i huvudsak den vågiga bergkullterrängens karaktär. Bergen kring dalen har ofta brantare former än längre uppströms, många är typiska flyggberg (Död-Lassberget, Fällforsberget, Kvällsberget, Hundberget, Kålsberget, Salberget). Flyggbergens bergbranter vätter i flera fall nedåt dalen och framträder därmed som stora glaciala läsidor. Brantformerna ger ofta speciell accent åt landskapet, och Pitedalens flyggberg hör till de mer markanta inom Övre Norrlands älvdalar med likvärdiga eller bättre exempel först i Ångermanlands mer storkuperade terräng.

Berget avtar successivt i höjd mot kusten för att närmast mynningen i Svensbyfjärden nästan helt försvinna utom synhåll. Endast i älvens omedelbara grannskap har dock terrängen egentlig slättkaraktär. De berg som når över HK framträder ofta som "kalottberg", d v s med ursvallade och delvis kalspolade partier nedanför HK men med moräntäckta, skogbeväxta kalotter ovanför HK. Ett klassiskt exempel på kalottberg är Kalahatten ca 8 km väster om Svensbyfjärden men också Rackberget vid Älvsbyn och Kvällsberget vid Nystrand är goda exempel.

1986-05-05

BD 5.5

större nedströms Storforsen än uppströms. Strandvegetationen uppvisar trots den stora strandhöjden en ganska otydlig differentiering i bälten, eftersom det finkorniga substratet är instabilt och präglat av jordflytning och ras.

Den övre landstranden har mellan Storforsen och havet överlag en ganska varierad utformning men oftast är den skogbevuxen med örter och ris i fältskiktet. Där kargare tallmark ansluter till stranden är fältskiktet på den övre landstranden vanligen helt dominerat av lingon. Den mellersta landstranden är ofta lokaliserad till en omkring meterhög, erosiv brink, även om älvbrinken som helhet är vegetationstäckt. Bältet är dessutom ganska artfattigt. Den nedre landstranden har här liksom ovanför Storforsen en gles vegetation, men undantag finns, bl a i lokala bestånd av sjöfräken och vass-starr.

Deltat vid utloppet i Långnäs-fjärden har låga stränder med lövskog, huvudsakligen gråal, på den övre landstranden.

Frodig, om än relativt artfattig vattenvegetation finns flerstädes i älvens nedre lopp. Gräsnate är vanlig jämte långbladig igelknopp och på ett par ställen tämligen rikliga förekomster av hybriden mellan gräsnate och gäddnate.

Vid Sikfors finns ett kraftverk som utnyttjar en del av vattenföringen. Det är beläget vid foten av en sydexponerad, brant sluttning där vegetationens allmänkaraktär, bl a med stort inslag av lövträd, påminner om den som finns vid sydligare älvar. Kraftverket har i sin nuvarande form endast orsakat lokala skador på älvnaturen.

Fällforsberget är ett sydväxtberg intill älven. Här finns "norrländsorkidéen" norna, den i dessa trakter sällsynta ormbunken gaffelbräken samt flera fjällväxter.

Zoologiskt sett är denna älvsträcka måttligt intressant.

Värdeomdöme: Se BD 5.0

Anmärkningar:

Referenser: Se BD 5.0